

POMM1013

Historian ja yhteiskuntaopin pedagogiikka

2. tapaaminen

LUKUVUOSI 22-23

RIITTA.K.TALLAVAARA@JYU.FI

Historiallisen tiedon luonne

Historiallisen tiedon luonne

- Historiallinen tieto on **lähteisiin** perustuvaa **tulkintaa**.
Menneisyyteen emme pääse muutoin enää käsiksi.
- Alkuperäislähde ja toisen käden lähde
 - Lähteiden haasteet
- Lähde: menneisyyden ”jälki”
 - Kirjallisia: kirjeet, pöytäkirjat, kirkonkirjat, sanomalehdet... (esim. <http://www.narc.fi/1918verkkonayttely/pdf/punajulistus.pdf>)
 - Muisteltuja: haastattelut, muistelmat (esim. tehtävä ensimmäisestä opiskelupäivästä)
 - Kuvia: valokuvia, maalauksia, videoita (esim. https://www.kuvakokoelmat.fi/pictures/view/KK3490_7410)
 - Esineitä

Miten lähteitä luetaan?

Lähteitä tarkasteltaessa pohditaan:

Kuka lähteen on tehnyt?

Milloin lähde on tehty?

Mihin tarkoitukseen lähde on tehty?
(sanomalehtikirjoitus, kirje, päiväkäsky)

Mihin kirjoittaja pohjaa tietonsa?

Historian tekstitaidot (diassa 8) vs. yleiset tekstitaidot lähteiden kanssa toimiessa

Kohti historiallista ajattelua

Kohti kriittistä ajattelua?

Tulkinnat

- Tulkinta muodostuu erilaisia lähteitä tarkastelemalla ja suhteuttamalla toisiinsa ja kontekstiin
- Tulkinnat voivat muuttua.
 - Esim. ihmisen alkuperä (<https://www.hs.fi/tiede/art-2000006291967.html>)
 - Suomen asema jatkosodassa
 - Mutta myös muissa aineissa!
- Tulkinnat kuvataan usein kertomuksena, jossa itse tulkinnallinen prosessi ei enää näy, esim. oppikirjatekstit. Miten pääsemme kiinni historiallisen tiedon tulkinnallisuuteen kouluopetuksessa?
- Tulkintojen suhde totuuteen?
 - Jos tulkinnat muuttuvat, ovatko aiemmat tulkinnat vääriä?
 - Jos tulkintoja on useampia, mikä niistä on ”oikea”?

Opetussuunnitelman käsitteitä

Historiatietoisuus (Rüsen 2012; Veijola 2016)

”Historian opetuksen tehtävänä on kehittää oppilaiden **historiatietoisuutta...**”
(POPS2014)

- Ihmisen kyky tai taipumus hahmottaa itseään menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden näkökulmista käsin (selittäminen – ymmärtäminen – odotukset).
- Ilmenee esim. taipumuksena luoda narratiiveja, merkityksellisiä kertomuksia, vaikkapa omasta/suvun/kansakunnan menneisyydestä, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta.
- Ymmärrystä siitä, millä tavoilla ja miksi käsityksemme ajallisesta jatkumosta muodostuu.

Miten näkyy muutoin opetussuunnitelmasta?

Historian tekstitaidot (Veijola 2016)

”Opetuksen tavoitteena on kehittää historian tekstitaitoja: taitoa lukea ja analysoida menneisyyden toimijoiden tuottamia lähteitä sekä tehdä päteviä tulkintoja niiden tarkoituksesta ja merkityksestä.” (POPS2014)

Tarkoittaa kykyä:

- tulkita ja kontekstualisoida lähteitä
- vertailla eri lähteitä keskenään ja selvittää niiden merkittävyyttä
- tuottaa perusteltuja argumentteja
- käyttää historian käsitteellistämistapoja ja kieltä
- ”lukea rivien välistä”

(esim. Rantala & van den Berg 2013; Wineburg 1991)

Historiallinen empatia (Endacott, & Brooks, 2013; Rautiainen & Veijola 2019)

Erillinen "varsinaisesta" empatiasta)

Haastavaa yhtä kaikki :

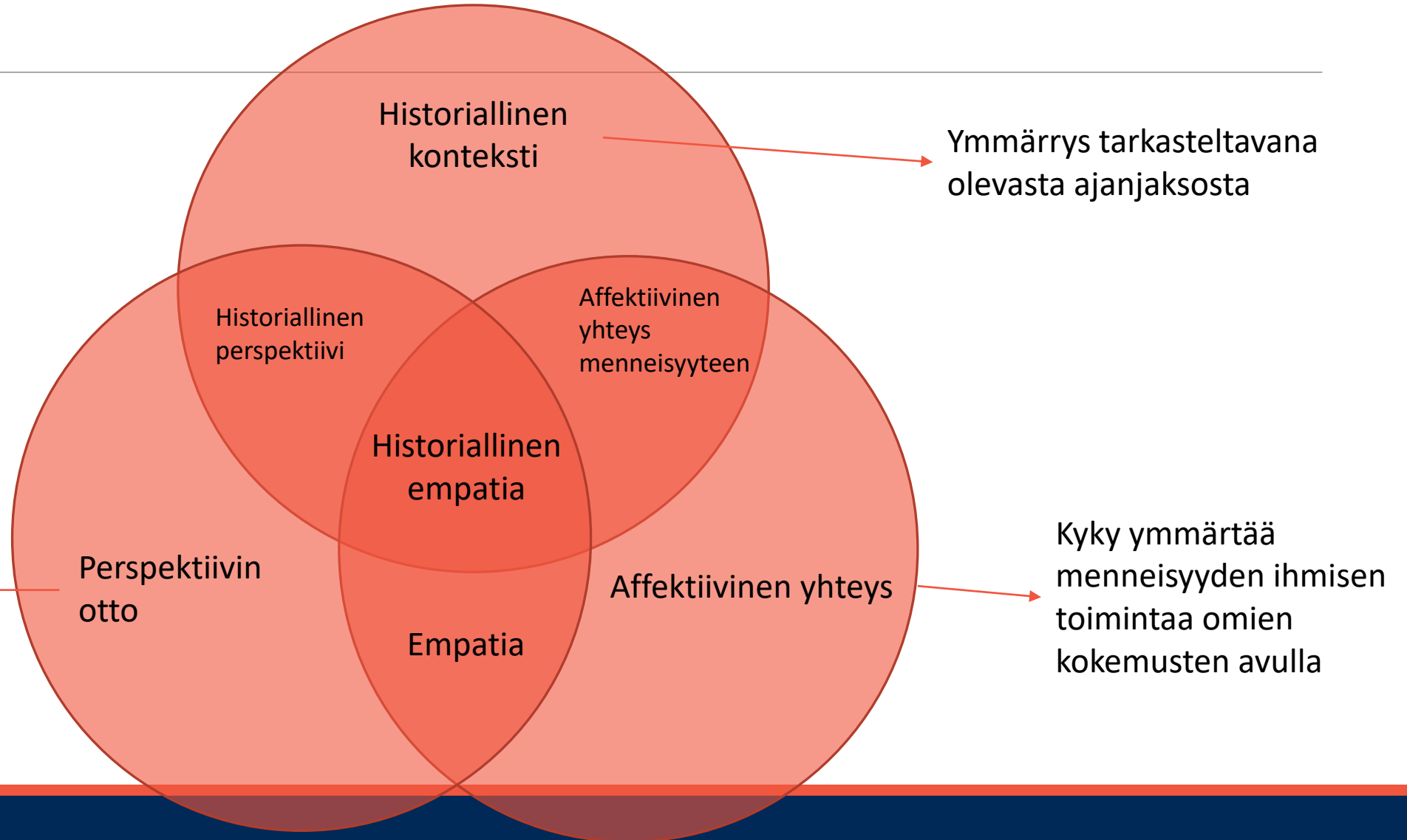
- Kontekstin ymmärtäminen
- Perspektiivin ottaminen
- Affektiivinen yhteys

Tarkastellaan menneisyyttä sen omista lähtökohdista käsin

Tavoitteena ymmärtäminen (ei esim. hyväksyminen tai tuomitseminen)

Parhaimmillaan voi eläytyä yksilön asemaan, mutta ei samaistua

Kyky ymmärtää yksilön ajatuksia tietyssä historiallisessa tilanteessa

Demolla

Keskustelua pienryhmissä

PALATKAA VIELÄ OPSIN TAVOITTEISIIN:

MILLAISEEN OPPIMISEEN JA SEN OHJAAMISEEN OPSIN HISTORIAN JA
YHTEISKUNTAOPIN TAVOITTEET OHJAAVAT?

Tollundin mies

Taustaa

Kaksi maanviljelijää oli nostamassa hakulla polttoturvetta suosta Tollundin kylän lähellä Jyllannissa (Tanska) vuonna 1950. He irrottivat hakuilla isoja turvemöykkyjä noin puolentoista metrin syvyydestä.

Äkkiä hakun alta paljastuivat miehen kasvot. Kaivajat säikähtivät ja kutsuivat paikalle poliisin. Poliisi totesi, ettei kyseessä ollut ainakaan tuore murha tai tappo, ja soitti paikalliseen museoon.

Arkeologit kaivoivat seuraavien päivien aikana varovasti esiin muumion.

Mitä muumiolle oli tapahtunut?

Ensimmäinen vaihe

VALOKUVAT LÖYDETYSTÄ MUUMIOSTA

Tarkastele valokuvia:

- Mitä mielenkiintoista näet niissä?
- Mitä arvelet miehelle tapahtuneen? Perustele ehdotuksesi.

Kuvat: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Poloha_Tollundsk%C3%A9ho_mu%C5%BEE_p%C5%99i_n%C3%A1lezu_.jpg ja <https://kalmistopiiri.wordpress.com/2017/07/03/radiocarbon-diet-2-eli-tollundista-baikalille-ja-takaisin/>

Mitä
kiinnostavaa
kuvissa?

Mitä miehelle
on voinut
tapahtua?

Toinen vaihe

LÄÄKÄRIN JA KEMISTIN RAPORTIN TARKASTELU JA SOVITTAMINEN
EDELLISIIN HAVAINTOIHIN

Tarkastele lääkärin ja kemistin raporttia:

- Mitä mielenkiintoista/oleellista ne paljastavat?
- Miten korjaisit/täydentäisit aiempaa ehdotustasi siitä, miten ja miksi Tollundin mies on kuollut?
- Haluaisitko kenties tehdä kokonaan uuden ehdotuksen?
Perustele vastauksesi.

Lääkärin ja kemistin raportti

Hautauksen ajoitus:

Ruumiin alla on ollut sammalkerros, jonka tyyppi viittaa varhaiseen rautakauteen, ajanlaskumme alkuun.

Kuolinsyy:

Röntgenkuvien mukaan miehen kallo on ehjä ja hänen sisäelimensä kunnossa. Hän on yli 20-vuotias päätellen siitä, että viisaudenhampaat ovat jo tulleet esiin. Vanhuuden merkkejä ei kuitenkaan hänessä vielä ole. Hänen kaulansa ympäri on kuristunut köysi. Sen jälkiä on kaulassa mutta ei niskassa, jossa solmu on. Niskanikamat ovat niin pahoin lahonneet, että on mahdotonta saada selville, ovatko ne olleet murtuneet.

Viimeinen ateria:

Miehen vatsan ja suoliston sisältö paljastaa, että hän on elänyt noin 12 - 24 tuntia aterian jälkeen. Hän ei siis ole syönyt mitään muuta päivää ennen kuolemaansa.

Ateriassa kiinnittää huomiota kaksi asiaa:

- Keitto sisältää ohran, siankärsämön, poimulehden ja harvinaisten luonnonkasvien, kuten kamomillan ja ukontattaren siemeniä.
- Siemenet liittyvät kevääseen.

Mitä
mielenkiintoista
/oleellista
raportit
paljastavat?

Mitä miehelle
on voinut
tapahtua?

Mitä mielenkiintoista?

Miten kuollut?

Kolmas vaihe

TACITUKSEN KERTOMUSTEN JA MUIDEN SUOMUUMIOLÖYTÖJEN
TODISTUSTEN SOVITTAMINEN AIKAISEMPIIN HAVAINTOIHIN JA
TULKINTOIHIN

Tarkastele Tacituksen tekstiä ja uusia valokuvia:

- Mitä esitettyjä oletuksia Tollundin miehen kohtalosta Tacituksen tekstit tukevat tai kiistävät?
- Mitä esitettyjä oletuksia Tollundin miehen kohtalosta muut suomuumiolöydöt tukevat tai kiistävät?

Otteet Tacituksen Germaania-teoksesta sekä Grauballen ja Borren suolöydöt

"Germaanit kuulustelevat syytettyä heimoneuvoston edessä. Rangaistus riippuu rikoksesta. Petturit ja sotilaskarkurit hirtetään puihin. Pelkurit, huonot soturit ja suuret pahantekijät hukutetaan suohon oksapeiton alle."

"Reudognit, avionit, anglit ja muitonit palvovat Maaäitiä, kevään ja kylvön jumalaa. Maaäiti asuu salaisessa järvessä olevassa saarella. Siellä hänellä on pyhät kankailla verhotut vaunut. Vain yksi pappi saa koskea vaunuihin. Tämä pappi vie jumalan joka kevät matkalle lehmien vetämissä vaunuissa. He menevät ihmisten kyliin. Kun jumala saapuu kylään, pidetään juhlat. Kun jumala väsyä, hän palaa saarelleen ja vaunut pestään salaisessa järvessä. Pesun suorittavat orjat, jotka sitten hukutetaan järveen."

Tacitus (vuonna 98)

Grauballen suosta Tanskasta on löytynyt 1950 vuotta sitten haudatun miehen muumio. Miehen kaula on katkaistu ja hänen vatsassaan on kevätsiemenkeittoa.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Borremose_1.jpg

Borren suosta Tanskasta on löytynyt noin 2000 vuotta vanha mummio köysi kaulassa ja kevätsiemenkeitto vatsassa. Mummion päällä on metrin pituinen koivunoksa.

Tacituksen
teksti: mitä
tukee/kiistää?

Muut
suomuumiot:
mitä
tukevat/kiistävät
?

Mitä mielenkiintoista?

Miten kuollut?

Mitä Tollundin
miehelle
tapahtui?

Mitä Tollundin
mies opettaa?

Millainen tiedonkäsitys?

Mitä taitoja?

Historiallisen tiedon luonne

Historiallinen tieto on **lähteisiin** perustuvaa **tulkintaa**. Menneisyyteen emme pääse muutoin enää käsiksi.

Lähde: menneisyyden ”jälki”

- Kirjallisia: kirjeet, pöytäkirjat, kirkonkirjat, sanomalehdet... (esim. <http://www.narc.fi/1918verkkonayttely/pdf/punajulistus.pdf>)
- Muisteltuja: haastattelut, muistelmat (esim. tehtävä ensimmäisestä opiskelupäivästä)
- Kuvia: valokuvia, maalauksia, videoita (esim. https://www.kuvakokoelmat.fi/pictures/view/KK3490_7410)
- Esineitä

Miten lähteitä luetaan?

Lähteitä tarkasteltaessa, mieti:

- Kuka lähteen on tehnyt?
- Milloin lähde on tehty?
- Mihin tarkoitukseen lähde on tehty? (sanomalehtikirjoitus, kirje, päiväkäsky)
- Mihin kirjoittaja pohjaa tietonsa?

Tulkinnat

Tulkinta muodostuu erilaisia lähteitä tarkastelemalla ja suhteuttamalla toisiinsa ja kontekstiin, vrt. Tollundin mies –tehtävä.

Tulkinnat voivat muuttua.

- Esim. ihmisen alkuperä (<https://www.hs.fi/tiede/art-2000006291967.html>)
- Suomen asema jatkosodassa
- Mutta myös muissa aineissa!

Tulkinnat kuvataan usein kertomuksena, jossa itse tulkinnallinen prosessi ei enää näy, esim. oppikirjatekstit.

Tulkintojen suhde totuuteen?

- Jos tulkinnat muuttuvat, ovatko aiemmat tulkinnat väärinä?

Millainen opetus
mahdollistaa näiden
taitojen harjoittamisen?

Tutkivan oppimisen Projektit

Projektin reunaehdot

Projekti suunnitellaan 4-5 hengen ryhmissä

Vapaavalintainen aihe mutta historiaan/yhteiskuntaoppiin liittyvä. Voi integroida myös muihin oppiaineisiin.

Kesto kolme oppituntia (á 45 min.). Kokonaisuudesta irrotetaan noin 30 minuutin opetustuokio muulle ryhmälle testattavaksi.

Toteutukset viimeisellä tapaamiskerralla

1-2 sivun ryhmän yhteinen raportti toteutuksen jälkeen, jossa kuvailette opetustuokionne ja perustellette tekemiänne ratkaisuja ja arvioitte toteutusta (ohjeet Peda.netissä)

Palautuspäivämäärä: ?

Tarkoituksena on luoda jotain uutta. Kaikkea ei kuitenkaan tarvitse keksiä itse alusta alkaen. Älkää kopioiko suoraan mutta muiden ideoita saa kyllä hyödyntää.

Materiaalia projekteihin

(listannut Hämäläinen 2020)

- Oppikirjat
- Museoiden nettisivut
- Opetushallitus <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut>
- Finna: <https://www.finna.fi/?lng=fi>
- Avoimet tietoaaineistot Suomessa: <https://www.avoindata.fi/fi>
- Yliopistojen hankkeet
- Peda.netin kirjallisuus
- www.historyresourcecupboard.com
- Historialliset lähteet (digitaaliset arkistot)
- Verkkoarkistoja esim. Kansallisarkiston sivuilla: <https://arkisto.fi/fi/aineistot/verkkopalvelut-ja-tietokannat>
- Elokuvat, valokuvat, musiikki jne...
- Yhteiskunnalliset ilmiöt, vaikuttaminen

Kotitehtävät löytyvät
peda.netistä ja yksi tehtävä
tulee sähköpostilla

Kirjallisuus

Endacott, J. & Brooks, S. (2013). An Updated Theoretical and Practical Model for Promoting Historical Empathy. *Social Studies Research and Practice*, 8(1), 41–58.

Rantala, J. & Van den Berg, M. (2013). Lukiolaisten historian tekstitaidot arvioitavina. *Kasvatus*, 44(4), 394-407,.

Rautiainen, M. & Veijola, A. (2019). What's the name of the game?: Historiallinen empatia ja pelillisuus historian opetuksessa. Suomen ainedidaktinen tutkimusseura ry.

Rüsen, J. (2012). Forming Historical Consciousness – Towards a Humanistic History Didactics. *Antíteses*, 5(10), 519-536. <https://doi.org/10.5433/1984-3356.2012v5n10p519>

Veijola, A. (2016). Historiatietoisuus, historiallinen ajattelu ja historian tekstitaidot: Uuden opetussuunnitelman moninaiset lähtökohdat. *Kasvatus & Aika : kasvatuksen historiallis-yhteiskunnallinen julkaisu*.